



**5 aanbevelingen rond “leren in detentie”**  
*en welke acties zich opdringen*

2019-2020

## Beste Lezer,

- *“Ruim de helft van de gedetineerden is laaggeschoold”* (Knack 14/6/2013)
- *“Meer dan de helft van de veroordeelden hervalt”* (Knack 26/5/2015)
- *“Het gemeenschappelijke vakbondsfront van de cipers heeft dinsdagmiddag besloten na bijna een maand van stakingen het werk te hervatten.”* (Het Nieuwsblad 10/7/2018)
- *“Door de cipersstakingen van midden vorig jaar werd ook het onderwijsaanbod in de gevangenissen opgeschort. Intussen vinden in de meeste gevangenissen opnieuw lessen plaats, maar in Brugge en Sint-Gillis is dat nog steeds niet het geval.”* (KW 13/1/2017)
- *“Onderwijs omarmt de digitale wereld, justitie zet veiligheid op de eerste plaats. Logisch, maar dat betekent ook dat men in de gevangenissen allerlei online cursussen niet kan volgen.”* (Het Nieuwsblad 19/5/2019)

Dagelijks lezen we in de pers berichten over gedetineerden en over onze gevangenissen. Vaak zijn dit geen positieve verhalen.



Gedetineerden zijn een onmondige en een weinig zichtbare doelgroep. Maar bijna elke gedetineerde komt ooit vrij. Daarom moet een gedetineerde vanaf dag één van de detentie de hulp en mogelijkheden krijgen om zich voor te bereiden op een terugkeer in de maatschappij. Leren is daarbij belangrijk want dit biedt gedetineerden handvaten om te groeien, om zich te versterken en om uiteindelijk ook bij te dragen aan de samenleving.

Inzetten op leren in gevangenissen loont op lange termijn. Amerikaans onderzoek toont bijvoorbeeld aan dat formeel onderwijs leidt tot 43% minder kans op recidive. Daarom hopen wij dat vanuit het beleid en de betrokken instanties er aandacht is voor deze doelgroep en dat de aanbevelingen ter harte worden genomen. Er is reeds een lange weg afgelegd, onder meer in het formele volwassenenonderwijs. Toch blijven er belangrijke elementen ontbreken om educatie in de gevangenissen succesvol te maken.

De speerpunten van Klasbak en de aanbevelingen die eruit voortvloeien, liggen in lijn van Europese aanbevelingen over gevangeniseducatie<sup>1</sup> en de Belgische en Vlaamse wet- en regelgeving<sup>2</sup>. Klasbak consulteerde verschillende actoren om de verschillende noden en behoeften in kaart te brengen. Omdat de nood zo hoog is, legt Klasbak in het werkjaar 2019-2020 de focus op digitale inclusie van gedetineerden.

We hopen dat elk één die dit leest zich bewust wordt van het belang van leren in detentie, indien dit nog niet het geval is. En dat de betrokken partijen aan de slag gaan om het leren van gedetineerden verder te faciliteren.

Klasbak

---

1 European Prison Rules, 2006 en Aanbeveling R(89) 12 over gevangeniseducatie.

2 Basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, 2005; Decreet betreffende de organisatie van hulp- en dienstverlening aan gedetineerden, 2013 en het samenwerkingsakkoord tussen de Federale Staat en de Vlaamse Gemeenschap en het Vlaams Gewest inzake de hulp- en dienstverlening aan gedetineerden.

## Wie is Klasbak?

Wij zijn de Vlaamse afdeling van de European Prison Education Association (EPEA). We zijn een netwerk en expertisecentrum voor personen en organisaties die het leren van (ex-)gedetineerden ondersteunen. Onze leden zijn onder meer academici, lesgevers in de gevangenis, CBE, CVO en vrijwilligers in de gevangenis. Samen komen wij tot meer slagkracht en daadkracht inzake leren in detentie.

Meer informatie vindt u op [www.klasbak.net](http://www.klasbak.net)

## Wat is leren in detentie?

Gemiddeld zitten er in België 10 471 mensen opgesloten (jaarcijfer DGEPI, 2017). Het gaat om mannen, vrouwen, jongeren, ouderen, beklaagden, veroordeelden, anderstaligen,... Veel gedetineerden zijn kortgeschoold, laaggeletterd en kampen met problemen op verschillende vlakken. Een rapport uit 2015 van het Nationaal Instituut voor Criminalistiek toont aan dat 75% van de gedetineerden laagopgeleid is, 45% geen getuigschrift basisonderwijs behaalde en 30% analfabeet is (tegenover 1% van de algemene bevolking). Leren kan een belangrijke hefboom zijn om succesvol te integreren bij vrijlating. Leren omvat onderwijs maar ook andere, informele leervormen zoals culturele activiteiten, werk of sport.



### Aanbeveling 1:

## Maak een beleid voor digitale inclusie van gedetineerden

Digitale uitsluiting leidt tot sociale uitsluiting. In onze digitale maatschappij is toegang tot internet, digitale tools en digitale vaardigheden noodzakelijk. Daarom zet de overheid sterk in op digitale geletterdheid. Het contrast met de gevangenen is groot. De doelstellingen van de gevangenisstraf zijn rehabilitatie en integratie. Hoe kunnen deze echter verwezenlijkt worden zonder toegang tot de digitale wereld?

Deze digitale exclusie beperkt de leermogelijkheden van gedetineerden. Zet daarom in op digitale inclusie van gedetineerden en open een wereld van nieuwe (leer)kansen.

### Welke acties dringen zich op?

1. Ontwikkel een beleid rond het gebruik van internet en digitalisering.
2. Voorzie op korte termijn computers met internetaansluiting voor gedetineerden, zowel in de gemeenschappelijke leeromgeving als voor individueel gebruik.
3. Breng elke gedetineerde digitale geletterdheid als basisvaardigheid bij zodat ze zelfstandig aan de slag kunnen.
4. Zorg dat leerplatformen van secundair onderwijs, volwassenenonderwijs en hoger onderwijs online beschikbaar zijn, zo nemen leerkansen toe voor alle gedetineerden.
5. Maak werk van een volwaardige methode van blended leren, met contact en online afstandsleren in de gevangenis.
6. Wie geen diploma secundair onderwijs heeft, moet nieuwe leerkansen krijgen in de gevangenis. Digitalisering kan hier bij helpen.

## Aanbeveling 2:

### Creëer een kader waarbij justitiële actoren constructief samenwerken met hulp- en dienstverleningsactoren

In een gevangenis krijgen leeractiviteiten vorm binnen een gecontroleerde context. Daarom is het belangrijk dat de verschillende overheden het belang van leeractiviteiten erkennen. Daarnaast moeten de verschillende actoren elkaar als evenwaardige partners beschouwen. Dat is nodig om goed te kunnen samenwerken in het belang van de gedetineerde.

#### Welke acties dringen zich op?

1. Maak van het detentieplan een krachtig instrument zodat justitie en hulp- en dienstverlening aan eenzelfde traject werken met de gedetineerde als centrale figuur, zoals voorzien in de Basiswet voor het gevangeniswezen (2005).
2. Maak een beleidskader waarbij het recht op leren, ook voor gedetineerden, gewaarborgd blijft in alle omstandigheden. In Brugge lag het collectieve leeraanbod bijvoorbeeld twee jaar stil.
3. Besteed in de opleiding voor het bewakingskader voldoende aandacht aan de werking van de hulp- en dienstverlening. Vergeet hierbij zeker de leeractiviteiten niet.
4. Voorzie voldoende penitentiair personeel en hulp- en dienstverleningsactoren voor de uitvoering van het hulp- en dienstverleningsaanbod.
5. Houd bij renovatie en nieuwbouw van gevangenissen rekening met de materiële behoeften van leeractiviteiten.



### Aanbeveling 3:

## Stimuleer onderzoek in gevangnissen om *evidence-based* te werken

In België ontbreekt grootschalig en langdurig onderzoek naar gevangeniseducatie. Amerikaanse cijfers die we eerder vermeldden over recidive bestaan niet voor België. Cijfers over de impact van leeractiviteiten op recidive, detentie-ervaringen en integratie ontbreken. Zorg voor deze cijfers om een *evidence-based* beleid te ontwikkelen en de kwaliteit van educatie te verhogen.

### Welke acties dringen zich op?

1. Stimuleer grootschalig wetenschappelijk onderzoek naar leernoden van gedetineerden zoals hun geletterdheidsnoden en leermethodieken.
2. Stimuleer onderzoek rond impactmeting van leeractiviteiten (recidive, detentietraject, gedrag, verhoging van vaardigheden, kansen op de arbeidsmarkt, ...).
3. Stimuleer onderzoek naar innovatieve methodieken.
4. Ontwikkel een structureel beleid over onderzoek naar educatie in gevangnissen.
5. Stem het beleid af op resultaten van dergelijke onderzoeken.

## Aanbeveling 4:

### Houd bij het uittekenen van het beleid rond kleinschalige detentie rekening met leeractiviteiten

Binnen een kleinschalige gevangeniscontext zal men nooit een behoeftedekkend aanbod van educatieve activiteiten kunnen opstellen. Daarom moeten leeractiviteiten ingebed worden in bestaande activiteiten buiten de muren. Op die manier kan men geleidelijk opnieuw functioneren in de maatschappij.

#### Welke acties dringen zich op?

1. Laat gedetineerden zo veel mogelijk aansluiten bij leeractiviteiten buiten de muren. Voorzie hiervoor het nodige regelgevende en administratieve kader.
2. Geef gedetineerden in de detentiehuisen mogelijkheden om zelfstandig informatie op te zoeken en om online en blended te leren. Voorzie daarvoor een computer met internettoegang.
3. Voorzie personeel dat gedetineerden kan coachen, ook op vlak van educatie.





### Aanbeveling 5:

## Voorzie in het beleid ruimte om innovatie mogelijk te maken

Innovatie is noodzakelijk om de kwaliteit van het educatieve aanbod hoog te houden. Innovatie binnen brengen in een gecontroleerde context als de gevangenis is niet gemakkelijk. Om te innoveren is er ruimte nodig voor experiment. Dit vraagt veel flexibiliteit van de betrokken actoren. Zorg voor de financiële en administratieve ruimte om deze flexibiliteit toe te passen. Zo kunnen we het educatieve aanbod in de gevangenissen voortdurend innoveren.

### Welke acties dringen zich op?

1. Zorg voor tijd en middelen om in de gevangenis projecten te realiseren die werken op maat, zoals projecten werkplekleren of duaal leren.
2. Sloop de muren. Ontwikkel een regelgevend en administratief kader om examens of leeractiviteiten buiten de gevangenis op een soepele manier mogelijk te maken.
3. Zorg voor educatieve transfers. Maak van het detentieplan een krachtig instrument zodat justitie en hulp- en dienstverlening aan eenzelfde traject werken met de gedetineerde als centrale figuur. De educatieve transfer kan deel uitmaken van dit traject.
4. Neem het voortouw op vlak van Europese samenwerking rond leren. Ontwikkel een beleidskader voor buitenlandse gedetineerden zodat zij via (digitaal) afstandsonderwijs toegang krijgen tot onderwijs in hun thuistaal. Voorzie tijd en middelen om de gedetineerden in deze leertrajecten te begeleiden.

## Learning Inside Out

In november 2017 ging het ESF-project “Learning Inside Out “ (LIO) van start. De leerloopbaanbegeleiders maken de dienstverlening van Leerwinkel West-Vlaanderen toegankelijk voor de gedetineerdenpopulatie in de gevangenissen van Ieper, Ruiselede en Brugge. Dit in nauwe samenwerking met de onderwijscoördinatoren van Vocvo en met de ondersteuning van de FOD Justitie.

Twee jaar later draagt het project de titel van ‘ESF ambassadeur’ en is het verlengd tot eind 2021: LIO 2.0 is een feit. Dit betekent een uitbreiding naar de vier gevangenissen in Oost-Vlaanderen. De Stap Leerwinkel Oost-Vlaanderen zal hun dienstverlening toegankelijk maken voor de gedetineerden in de gevangenissen van Gent, Oudenaarde, Beveren en Dendermonde. Dit ook met de ondersteuning van de FOD Justitie en Klasbak vzw.

In totaal werden er over de drie West-Vlaamse gevangenissen 283 gedetineerden bereikt. Dit zijn vooral mensen die laaggeschoold zijn (81% van het totaal). Concreet gaat het om 177 begeleidingstrajecten en 105 informatievragen. Uniek aan het project is de opvolging van de leertrajecten na detentie. Zo kregen mensen verder begeleiding in de reguliere werking van Leerwinkel, volgden ze een beroepsopleiding of modules in het volwassenenonderwijs, gingen aan de slag met een IBO-contract, ...

Uit onderzoek (masterproef criminologie VUB 2019-2020) blijkt dat leerloopbaanbegeleiding een verschil maakt op persoonlijk vlak. Het neemt drempels weg zoals kennis over het opleidingsaanbod, de nood aan ondersteuning bij het studeren en aanvullend studiemateriaal, nood aan motiverende coaching en nood aan opvolging na detentie. Toch blijven er een aantal drempels aanwezig, zoals het gebrek aan financiële middelen, de afwezigheid van een leerplatform en onduidelijkheid over uitgangsvergunning om een opleiding te kunnen volgen. Maar het legt ook op gedetailleerde wijze leernoden en leervragen bloot en biedt concrete input voor de organisatie van het onderwijsaanbod in de diverse gevangenissen.



## “Al sportend Nederlands leren”

Anderstalige gedetineerden vormen vanuit onderwijsperspectief een moeilijk te bereiken doelgroep. Daarom startte de De Rode Antraciet in de gevangenis van Merksplas met een proefproject namelijk “Al sportend Nederlands leren”. Partners Centra voor Basiseducatie Kempen en Regionaal Opleidingencentrum (ROC) Tilburg werden aangesproken. Samen gingen ze de uitdaging aan om gedetineerden de Nederlandse taal bij te brengen via sport.

Gedurende zes weken is er tijdens de Nederlandse les een bewegingsuur, waarin de lesbanken worden verlaten en sport als instrument wordt ingezet om de taal te leren. De gedetineerden doen bijvoorbeeld een estafetteloop die draait rond correcte spelling of basketbaloefeningen waarbij ze letters kunnen verdienen om een woord te vormen. Aangezien anderstalige gedetineerden veelal ervaring in schoolcontext ontbreken, werkt beweging drempelverlagend. Bovendien bevordert het sporten de groepsdynamiek wat zich dan weer vertaalt in gemotiveerde cursisten. Spelend leren blijkt effectief. Zo zijn lesgeefsters en stagiaires zeer enthousiast en blijven gedetineerden opdagen.

2019-2020

Deze editie was niet tot stand gekomen zonder de hulp en inzet van velen. Dank aan de talrijke deelnemers en partners voor hun inbreng en enthousiasme bij het opstellen van deze aanbevelingen. Bedankt om mee te denken, mee vorm te geven aan dit document.

Voor meer informatie kan u terecht op onze website [www.klasbak.net](http://www.klasbak.net). Blijf op de hoogte van het laatste nieuws omtrent leren in detentie via de “bakberichten” op de site, de nieuwsbrief of volg onze Facebookpagina.